

УДК 378.147:811.111

Н. С. НАЗАРЕНКО,

*кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри перекладу
Національної академії Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький*

ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК ІНШОМОВНОГО СПІЛКУВАННЯ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ- ПРИКОРДОННИКІВ НА ЗАНЯТТЯХ З ПЕРЕКЛАДУ

У статті досліджено проблему формування навичок іношомовного спілкування майбутніх офіцерів-прикордонників на заняттях з перекладу. Визначено методичні прийоми та типи вправ, що застосовуються для навчання перекладу. Зроблено висновок про реалізацію мовного, комунікативного, текстового та медіативного аспектів на заняттях з перекладу.

Ключові слова: іношомовне спілкування, офіцери-прикордонники, методичні прийоми, заняття з перекладу, перекладацький аналіз.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Курс України на інтеграцію в Європейську спільноту, інтеграційні процеси та зростаюча участь України в гуманітарних та миротворчих місіях ООН, різноманітні програми культурних та освітніх обмінів, значне розширення ділових контактів викликали значний попит на професійних перекладачів. Фахівці з ґрунтовними знаннями іноземної мови і вмінням здійснювати переклад потрібні як ніколи раніше.

Специфіка діяльності сучасного перекладача визначається розвитком економічних, політичних та інших зв'язків міжнародного характеру. Це супроводжується стрімким ростом інформаційного обміну, потребує більших затрат на обробку різних відомостей. Відбуваються і якісні зміни в основних сферах діяльності вказаної професії, що вимагає відповідної підготовки.

Для своєї майбутньої кар'єри фундаментальні знання з іноземної мови майбутні офіцери-прикордонники можуть дістати під час вивчення дисциплін, які формують професійну компетенцію фахового перекладача, що дозволяє майбутнім фахівцям ефективно працювати, швидко орієнтуватися в динамічному середовищі, підвищувати свій професійний рівень. Якісна професійна підготовка перекладачів потребує постійного оновлення, розширення та удосконалення знань з іноземних мов та певної сфери діяльності. Поглиблення навичок та вмій у галузі письмового та усного перекладу відбувається на заняттях зі “Спеціального перекладу” та “Практики перекладу з основної іноземної мови (ОІМ)”.

Актуальність курсу “Практика перекладу з ОІМ” зумовлена усвідомленням того факту, що переклад є особливим видом мовленнєвої діяльності, який суттєво відрізняється від інших видів – аудіювання, говоріння, читання та письма. Тому ми підкреслюємо важливість окремого навчання основ перекладу, беручи до уваги і переклад як процес, і вимоги до перекладу як результату.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опирається автор. Як відомо, проблеми, пов'язані зі спілкуванням, у філософії, психології, педагогіці завжди були актуальними. Методологічні та теоретичні підходи до їх вирішення знаходять відображення в роботах Г. М. Андреевої, Л. П. Буєвої, М. С. Кагана, А. А. Леонтьєва, Б. Ф. Ломова, В. М. Межуєва.

У результаті досліджень науковців М. С. Ковалю, І. І. Комарової, О. С. Рябушко, Н. М. Стрельнікової, О. О. Тетьянченко, В. Є. Штифурак отримані важливі дані про сутність спілкування у підготовці майбутніх фахівців різних напрямів професійної діяльності.

Останнім часом з'явилося також і чимало праць про переклад, в яких автори поєднують питання перекладу з наукою про мову (І. Р. Гальперін, Т. А. Дейк, О. О. Залевська, І. О. Зимня, О. О. Леонтьєв, С. Л. Рубінштейн), з її найновішими досягненнями (І. С. Алексєєва, С. В. Баранова, Л. К. Латишев, В. І. Провоторов, О. Л. Семенов, В. В. Соколова, Л. В. Цвяк, Л. М. Черноватий).

Проте проблема формування навичок іншомовного спілкування майбутніх офіцерів-прикордонників на заняттях з перекладу, де б завдання теорії органічно взаємодіяли з інтересами перекладацької практики, потребує більш детального вивчення.

Тому **метою статті** є дослідження формування навичок іншомовного спілкування майбутніх офіцерів-прикордонників на заняттях з перекладу.

Основні завдання дослідження – визначити методичні прийоми та типи вправ, що застосовуються для навчання перекладу, а також головні аспекти, що реалізуються на заняттях з перекладу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Навчальна дисципліна “Практика перекладу з основної іноземної мови” вивчається в VII та VIII семестрах. Основною формою вивчення курсу є практичні заняття. На вивчення курсу виділяється 270 навчальних годин. Практичні заняття сприяють поглибленню знань і розвитку навичок перекладу майбутніх офіцерів-прикордонників, умінь самостійно перекладати науково-технічну літературу, ділові папери, газетно-інформаційні матеріали та художню літературу.

Викладання курсу “Практика перекладу з ОІМ” має такі цілі:
практичне використання знань, набутих на заняттях;
ознайомлення з різними видами перекладу та вимогами до перекладача під час роботи з кожним з видів перекладу;
розвиток навичок роботи з різними типами словників, включно on-line словники;

оволодіння навичками перекладу текстів різних жанрів і типів;
усвідомлення стилістичної різноманітності матеріалів для перекладу та необхідності адекватного підбору лексичних аналогів.

Заняття з “Практики перекладу” створюють умови для мотивованого практичного застосування набутих навичок та вмінь і дають можливість курсантам бачити результати своєї праці, відчувати радість та задоволення від неї. Основною метою таких занять є удосконалення комунікативно-когнітивних умінь, спрямованих на систематизацію та поглиблення знань щодо перекладацьких принципів і прийомів, а їх змістом – навчання перекладу як самостійного виду мовленнєвої діяльності поряд з традиційними говорінням, читанням, письмом, аудіюванням [1, с. 14].

Під час навчання іноземної мови переклад, з одного боку, використовується у різних видах діяльності: у навчанні граматики, лексики, монологічного та діалогічного мовлення. З іншого боку, володіння згаданими аспектами іноземної мови дає змогу правильно інтерпретувати текст-джерело, для адекватного розуміння якого необхідно знати шляхи подолання труднощів мовного та мовленнєвого характеру при відтворенні одиниць цільовою мовою.

Труднощі англо-українського та українсько-англійського перекладу зумовлені як особливостями граматичної будови, лексики, семантики та прагматики двох мов, так і жанровими особливостями текстів, а також різною частотністю вживання мовних елементів і системних відповідників у

мовленні. Адекватний переклад ґрунтується на автоматизованих навичках іншомовного говоріння, аудіювання, читання, письма. Вимоги до перекладу виражаються у конкретних уміннях: відшукувати потрібне значення слова; орієнтуватись у формальних ознаках лексичних та граматичних одиниць; застосовувати мовну та контекстуальну здогадку; передавати зміст еквівалентними засобами мови перекладу, відтворюючи смислове навантаження та стилістичні особливості оригіналу [5, с. 347].

Обидва компоненти заняття – переклад та іноземна мова – мають автономну самостійність та однакову важливість для становлення особистості курсанта і розвитку його професійної майстерності. Матеріалом для занять є тексти різних жанрів, журнальні та газетні статті, рекламні оголошення, інструкції, каталоги, довідники і т. ін. У процесі їх перекладу курсанти опановують лексичні, граматичні та фразеологічні явища, характерні для певного дискурсу, способи їх перекладу з англійської мови на українську та навпаки, навчаються використовувати довідкову літературу, засвоюють еквіваленти основних термінів, скорочення, прийняті, наприклад, у науково-технічній, юридичній літературі. Їх опрацювання вимагає дотримання основних етапів засвоєння лексичного матеріалу, виконання системи вправ рецептивного та комунікативного характеру. Неопрацьовані на практиці англійської мови тексти використовуються для реферування та перекладу.

Заняття з практики перекладу включають такі види роботи, як прослуховування аудіозаписів, перегляд відеофільмів та, як вимагає сучасний комунікативний підхід до викладання іноземної мови, проведення науково-методичних і прес-конференцій, бесід за круглим столом, інтерв'ю, завдання на аргументоване монологічне мовлення, діалоги з обговоренням та відстоюванням протилежних точок зору, дискусії з проблемних питань, за принципом “за – проти”, рольові ігри. До них додаються завдання з перекладу (наприклад, виконайте роль перекладача; виявіть та проаналізуйте труднощі відтворення певних мовних і мовленнєвих явищ тексту оригіналу у тексті перекладу; виберіть еквівалент та обґрунтуйте його доцільність і т. д.). Подібні завдання професійно та комунікативно спрямовані і мають цільову настанову: реакція на чужий погляд, розпитування, переконання співрозмовника, вираження згоди / незгоди, схвалення / несхвалення. Вони можуть мати як усний, так і письмовий характер.

З другого боку, на основі текстів для перекладу з української мови на англійську використовуються вправи на діалогічне та монологічне мовлення, які поряд з формуванням / удосконаленням навичок говоріння перед-

бачають і перевірку достовірності відтворення матеріалу іноземною мовою [6, с. 185]. Відпрацювання окремих аспектів перекладу (передача контекстуальних значень означеного та неозначеного артиклів, української граматичної категорії роду, фразеологічних одиниць, реалій) знаходить подальше втілення у комунікативних вправах мовного блоку. Частина комплексних завдань виноситься на самостійну роботу. Перевірка рівня знань з дисципліни включає різні види робіт, які складаються з одного чи кількох етапів і містять завдання для контролю мовних, мовленнєвих і перекладацьких навичок.

На заняттях з “Практики перекладу з ОІМ” вирішуються такі завдання: подальший розвиток творчих умінь і навичок усного та писемного мовлення, здатності поглиблено читати, точно і всебічно розуміючи оригінальний англійський текст будь-якої складності; поповнення словникового запасу курсантів та інтенсивна активізація лексичних одиниць, накопичених на попередніх етапах навчання; тренування та корекція навичок вимови; розвиток дискусійних та комунікативних умінь, навичок реферування та перекладу з української мови на англійську та навпаки; удосконалення професійних якостей майбутнього перекладача, що включають навички спілкування та мовного посередництва.

Найефективнішим способом організації діяльності на занятті є ділова гра, яка дозволяє залучати до процесу навчання іноземної мови модель майбутньої перекладацької діяльності курсантів. Ділова гра (гра-співробітництво, гра-конфлікт, гра-змагання) – різновид рольової гри, в основу якої покладено професійний предмет обговорення. Вона імітує ділове спілкування, метою якого є встановлення бізнес-контактів між людьми для здійснення спільної діяльності.

До найтипівіших ситуацій ділового спілкування належать обміни поглядами, бесіди, дискусії офіційного та неофіційного характеру, для участі в яких курсантам слід уміти запитувати інформацію, виступати перед аудиторією з повідомленням, дискутувати [2, с. 214]. До того ж на заняттях вони виступають перекладачами в описаних ситуаціях, у них формуються навички виявляти та долати мовні труднощі відтворення того чи іншого аспекту мови оригіналу (наприклад, кліше у суспільно-політичному тексті, науково-технічна термінологія) у мові перекладу, а також розуміти та передавати широкий спектр понять, що виражають вибачення, вдячність, оцінку. У діловій грі, в якій задіяні “перекладачі”, можуть бути залучені всі курсанти групи з різним ступенем участі, що залежить від їхніх психологічних особливостей та навчальних можливостей. Останні зумовлюють, поміж іншим, використання

ТЗН у навчанні аудіювання та техніки усного перекладу. На занятті переклад виступає засобом перевірки почутого/прочитаного і видом мовленнєвої діяльності, що формує навички безпосередньо професійного спрямування.

Уміння перекладати усно передбачає знання найчастотніших перекладацьких відповідників та автоматизовані навички їх використання. Лише знання перекладацьких відповідників без автоматизму їх уживання не достатнє для перекладача, оскільки у нього не вистачає часу для пригадування еквівалентів. Вагання та паузи у перекладі заважають адекватному сприйняттю перекладного тексту, порушуючи комунікацію між партнерами [4, с. 409]. Грунтовне запам'ятовування мовних одиниць та моделей у мовленнєвих та перекладацьких вправах дозволяє водночас тренувати мовленнєві та перекладацькі уміння й навички. У вправах, що мають професійну спрямованість, звертається увага курсантів на важливі у посередницькій діяльності види роботи: діагностику і профілактику фонетичних, граматичних, лексичних помилок при відтворенні українських текстів англійською мовою, перекладацький аналіз вправ, обґрунтований вибір еквівалентів.

Отже, на заняттях з “Практики перекладу” реалізуються такі аспекти: мовний, спрямований на активізацію лексико-граматичних засобів вираження теоретичних і практичних знань з філології та перекладознавства; комунікативний, який полягає у перенесенні знань з перекладу або іноземної мови на новий предметний зміст, де реалізуються основні функції спілкування (когнітивна, інформативна, регулятивна, етикетна);

текстовий, пов'язаний з використанням для роботи текстового матеріалу. Текст, з одного боку, є джерелом накопичення знань на тему, що розглядається на практиці англійської мови, а з іншого – арсеналом засобів вираження цих знань. До того ж для даного матеріалу характерна комунікативна спрямованість, оскільки набуті курсантами знання призначені не лише для підвищення рівня інформованості, а й для обміну цими знаннями у процесі спілкування. Інтенсивне вивчення, закріплення та практичне застосування теоретичних положень перекладознавства найповніше втілені в навчанні зазначеної дисципліни. Метою тематичних текстових вправ є перевірити засвоєння теоретичних знань шляхом письмового й усного перекладу текстів різних жанрів та стилів [3, с. 216];

медіативний, який передбачає формування у курсантів умінь не лише правильно організувати власне мовлення та спілкування з іншими людьми, а й виступати посередником у комунікації різномовних колективів, адекватно відтворюючи у мові перекладу лінгвістичні, екстралінгвістичні,

прагматичні параметри усного чи письмового тексту, дотримуючись основних правил стратегії перекладача (правила “непомітності”, принципу мотивованості перекладацьких трансформацій) [7, с. 153].

Висновки. Формування навичок іншомовного спілкування майбутніх офіцерів-прикордонників на заняттях з перекладу відбувається шляхом відпрацювання вправ на діалогічне та монологічне мовлення, які поряд з формуванням / удосконаленням навичок говоріння передбачають і перевірку достовірності відтворення матеріалу іноземною мовою.

Заняття з перекладу включають такі види роботи, як прослуховування аудіозаписів, перегляд відеофільмів, проведення науково-методичних і прес-конференцій, бесід за круглим столом, інтерв'ю, дискусій з проблемних питань, рольових ігор. Найефективнішим способом організації діяльності на занятті є ділова гра, яка дозволяє залучати до процесу навчання іноземної мови модель майбутньої перекладацької діяльності курсантів.

На занятті переклад виступає засобом перевірки почутого/ прочитаного і видом мовленнєвої діяльності, що формує навички безпосередньо професійного спрямування.

У вправах, що мають професійну спрямованість, звертається увага майбутніх прикордонників-перекладачів на діагностику і профілактику фонетичних, граматичних, лексичних помилок при відтворенні українських текстів англійською мовою, перекладацький аналіз, обґрунтований вибір еквівалентів.

Уміння перекладати усно передбачає знання найчастотніших перекладацьких відповідників та автоматизовані навички їх використання.

На заняттях з перекладу реалізуються такі аспекти: мовний, комунікативний, текстовий та медіативний.

Водночас проведене дослідження не вичерпує всіх питань окресленої проблеми, важливість і актуальність якої визначає необхідність її подальшого вивчення. Особливої уваги потребує, зокрема, проблема формування навичок іншомовного спілкування майбутніх офіцерів-прикордонників на заняттях зі спеціального перекладу.

Список використаної літератури

1. Баранова С. В. Актуальні питання методики викладання перекладу/ С. В. Баранова // Вісник Сумського державного ун-ту. Серія : Філологічні науки. – 2002. – № 4(37). – С. 12–15.

2. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : підручник / Ф. С. Бацевич. – К. : Видавничий центр “Академія”, 2004. – 344 с.
3. Брандес М. П. Предпереводческий анализ текста / М. П. Брандес, В. И. Провоторов. – М. : НВИ-ГЕЗАУРУС, 2003. – 224 с.
4. Гарбовский Н. К. Теория перевода : учебник / Н. К. Гарбовский. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 2004. – 544 с.
5. Карабан В. І. Теорія і практика перекладу з української мови на англійську мову / В. І. Карабан. – Вінниця : Нова книга, 2003. – 608 с.
6. Черноватий Л. М. Особливості навчально-методичних матеріалів для підготовки перекладачів / Л. М. Черноватий // Вісник Сумського державного університету. – 2002. – № 4(37). – С. 184–188.
7. Jakobson R. On Linguistic Aspects of Translation / The Translation Studies Reader / R. Jakobson. – London-New York : Routledge, 2000. – 157 p.

Рецензент – кандидат педагогічних наук, доцент Берестецька Н. В.

Стаття надійшла до редакції 5.11.2013.

Назаренко Н. С. Формирование навыков иноязычного общения у будущих офицеров-пограничников на занятиях по переводу

В статье исследована проблема формирования навыков иноязычного общения у будущих офицеров-пограничников на занятиях по переводу. Определены методические приёмы и типы упражнений, которые используются для обучения переводу. Сделан вывод о реализации языкового, коммуникативного, текстового и медиативного аспектов на занятиях по переводу.

Ключевые слова: *иноязычное общение, офицеры-пограничники, методические приёмы, занятия по переводу, переводческий анализ.*

Nazarenko N. S. Forming foreign speaking skills to future officers-borderguards at the lessons of translation

The article deals with the problem of forming foreign speaking skills to future officers-borderguards at the lessons of translation. Certain methodological techniques and types of exercises for teaching translation have been determined. It has been concluded about realization of linguistic, textual, communicative and mediative aspects at the lessons of translation.

Keywords: *foreign speaking, officers-borderguards, methodological techniques, lessons of translation, translation analysis.*